

تجربه خطرناک هراس افکنی اقتصادی در ایام ویژه در دنیا هم وجود دارد؟

میکرو بلا گرهای اقتصادی در کمین جیب مردم

صفحه ۱۶

۱۳

مدیران صداوسیما در پاسخ به سوال «فرهیختگان»:

از اول هم با سلبریتی ها مشکل نداشتیم

روزنامه خبری تحلیلی، دانشگاهی صبح ایران
صدای خلیجگان، نگاه جوانان
۱۶ صفحه
۵۰۰۰ تومان

شماره مسلسل ۲۵۳
چهارشنبه ۱۹ فروردین ۱۴۰۲
۸ شول ۱۴۴۵
۱۷ آوریل ۲۰۲۴
شماره ۲۱۵

د | 17 Apr 2024 | vol. 15 | No. 4115 | 16 Pages

«فرهیختگان» سند جدید تحول قضایی را تحلیل می کند

یک گام به نفع حقوق شهروندی

عملکرد ضابطان شفاف و قانونمند می شود

۱۵ و ۱۴

گزارش «فرهیختگان» از دور دوم انتخابات و تأثیرش بر اداره مجلس

رقابت ۱+۲ برای بالانشینی در بهارستان

او ۷ مرد ماه ۱۷ شکست بزرگ خورده است

نتانياهو؛ آقای شکست

«فرهیختگان» لایحه بودجه ۱۴۰۳ را بررسی کرد

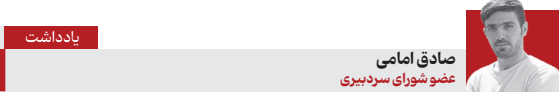
اداره دانشگاه های دولتی ۳۰ درصد نفتی تر می شود

۵،۱۴

۸

۲

در مسیر تحول

صادق امامی
عضو شورای سردبیری

روز گذشته دومین سند تحول قضایی قوه قضائیه که نسخه به روزسانی شده سند قبلی است و چندی پیش به تصویب رئیس قوه قضائیه رسیده است، ابلاغ شد. این سند نخستین بار در دوران ریاست حجت الاسلام سیدابراهیم رئیسی بر دستگاه قضا با هدف تحول در نحوه پیگیری ماموریت های اصلی قوه قضائیه تدوین شد و در سال ۱۳۹۹ در دستور کار دستگاه قضا قرار گرفت. با پیروزی حجت الاسلام رئیسی در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۴۰۰، رهبر انقلاب در حکمی، حجت الاسلام محسنی اژای را به ریاست قوه قضائیه منصوب فرمودند. در بخشی از این حکم، ایشان بر ادامه رویکرد تحولی و اجرای سنده تحول موجود تاکید کردند و از این روایین سند، از سوی ریاست جدید قوه به عنوان «محور قوه قضائیه» تعیین شد. در سند پیشین، چالش های تحقق ذیل هر یک از ماموریت های قوه قضائیه، عوامل ریشه ای اولویت دار در بروز آنها، راهبردها و راهکارهای تحولی تبیین و برای هر کدام از راهکارها، واحد سازمانی مسئول و همکار تعیین شده بود. در سند، سه باز زمانی «کوتاه مدت» (تا تیر ۱۴۰۰)، «میان مدت» (تا تیر ۱۴۰۱) و «بلند مدت» (تا پایان سال ۱۴۰۲) تعیین شده بود. اصلی ترین ماموریت های سند که بیانگر رسالت قوه قضائیه مبتنی بر قانون اساسی و سیاست های کلی نظام بود، «رسیدگی به نظامیات، تعدیات، تجاوزات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات»؛ «احیای حقوق عامه، گسترش عدل و آزادی های مشروع»؛ «نظارت بر اجرای صحیح قوانین و حسن جریان امور»؛ «کشف جرم، تعقیب و مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام»؛ «پیشگیری از وقوع جرائم و دعاوی»؛ «اصلاح مجرمان» و «حمایت از حقوق مالکیت اشخاص» تعیین شده است.

با گذشت سه سال از ابلاغ سند، قوه قضائیه با توجه به ضرورت بازنگری و روزآمدسازی مفاد سند مذکور، با در نظر گرفتن تحولات جدید، ضمن تایید نقاط قوت و راهکارهای اولویت دار نسخه پیشین، با توجه به آسیب شناسی صورت گرفته و شرایط جدید قوه قضائیه و کشور، راهکارهای جدیدی را تدوین کرده است. آن گونه که در مقدمه «سند تحول و تعالی قوه قضائیه» آمده پیامد نهایی تحول در قوه، دستیابی به «عدالت» و «رضایتمندی مردم» در نظر گرفته شده و از این رو در تنظیم سنده به موضوعات «مقابله با فساد و تحقق کارآمدی» «توجه ویژه ای شده است. از همین رو ریاست قوه، اجرای راهکارهای مندرج در سند به عنوان «عالی ترین اولویت دستگاه قضایی» خوانده و اجرایش را تکلیف همه مدیران و کارکنان دستگاه قضا دانسته و پایبندی و اهتمام در اجرای آن را، اصلی ترین شاخص ارزیابی عملکرد مدیران و دستگاه های مربوط تبیین کرده است. این سند دارای همان هفت ماموریت پیشین است اما در بررسی مجدد آن، مواردی از سند پیشین که به طور کامل اجرایی شده بود، حذف و مواردی که به طور کامل اجرا نشده و همچنان پیگیری آنها ضرورت داشت در مورد تاکید قرار گرفته است. در مواردی نیز که در متن راهکار یا تعیین مجریان ابهاماتی وجود داشت یا با اشکالاتی در مقام اجرا مواجه بود، اصلاحات لازم صورت گرفت. بر این اساس، سند ۱۴۰۳ دارای ۲۰ چالش یا مساله کلیدی تحقق نیافته، ۵۰ عاملی که پدید آورنده یا عامل استمرار چالش هستند، ۷۹ راهبردی که می توانند منجر به اصلاح یا رفع عامل شوند و در نهایت ۲۱۱ راهکار یا راه حل مشخص برای اجرای راهبردها تعریف شده است. علاوه بر این، در سند تحول قضایی ۱۴۰۳ طرح پیشنهادی مجموعه منسجمی از راهکارهای دارای نقش پیش برنده و تأثیر فراینده در رفع چالش هاست مدنظر قرار گرفته است. این طرح ها دارای ویژگی های فرابخشی، پیش برنده سایر راهکارها و تأثیر بیشتر در تحقق تحول قوه قضائیه دارند. «قضازدایی، ساماندهی کارشناسی رسمی، هوشمند سازی، ساماندهی ضابطان، ارزیابی عملکرد قضات، ارتقای شفافیت و رفع ساختارهای فسادزا، اشتغال زدن زنان، بخشی از طرح های دهگانه پیشران دستگاه قضاست.

تا امروز به طور رسمی قوه قضائیه آماری از میزان تحقق سنده تحول پیشین منتشر نکرده، با این حال کسانی که به نحوی با ایشان به عدلیه باز شده است، رگه هایی از تحول در سیستم قضایی را درک کرده اند. تدوین و در معرض عموم قرار دادن این سند با هدف بهبود عملکرد دستگاه

قضا، نشان دهنده درک درست قوه قضائیه به عنوان «پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی» و مهم تر از آن «مسئول تحقق بخشیدن به عدالت» است. هر چند این اقدام ارزشمند با تدبیر حجت الاسلام سیدابراهیم رئیسی در قوه قضائیه با گفرت اما پایبندی به برنامه نخست و تلاش برای بهبود مستمر عملکرد قوه، به سند تحول پیش رو ارزشی ویژه می بخشد. با این حال اما آن گونه که ریاست قوه قضائیه در ابلاغ سند متذکر شده است، «این نسخه نیز مانند هر نوشته انسانی خالی از نقص یا خطا نیست» و با توجه به اینکه در سند، پیش بینی «امکان بازنگری دوره ای» برای دستیابی به تحقق اهداف سند صورت گرفته و ریاست قوه قضائیه «از همه نخبگان و علاقه مندان» دعوت کرده تا نظرات خود درباره سند تحول قضایی ۱۴۰۳ را بیان کنند. لازم است – بیش از تکیه بر نقاط قوت که به حتم بسیار بیشتر از نقاط ضعف است – در باب بخشی از ماموریت دوم سند تحول (احیای حقوق عامه، گسترش عدل و آزادی های مشروع) نکاتی را با هدف اصلاح آن در بازنگری دوره ای، نوشت. در سند پیشین، یکی از عوامل چالش «تحدید سلیقه ای برخی از آزادی های مشروع»، «حمایت ناکافی از آزادی مطبوعات» شمرده شده بود و برای حل آن، راهبر «ایجاد رویه واحد رسیدگی به تخلفات رسانه ها و روزنامه نگاران» و «حمایت از نقدهای سازنده و منصفانه» توصیه شده بود. در این بخش بر حمایت از منتقدان در چهارچوب قانون از طریق تأمین امنیت مادی و معنوی آنها، برخورد با تخلف افراد به جای تعطیلی رسانه ها و روزنامه ها تاکید شده اما در سند تحول ۱۴۰۳، در ذیل این چالش، «آزادی مطبوعات» به صورت کامل حذف شده و به جای آن عبارت «آزادی بیان» استفاده شده است.

در نگاه ابتدایی چنین به نظر می رسد تدوین کنندگان سند، با تکیه بر آزادی بیان به جای آزادی مطبوعات، دایره وسیع تر رایبری مقابله با تحدید آزادی های مشروع در نظر گرفته و راهکارهایی برای حمایت از آزادی بیان عموم مردم تعریف کرده اند اما راهکاری ارائه شده نه تنها چنین چیزی را نشان نمی دهد که حتی طبق تعریف قانون اساسی، در چهارچوب آزادی بیان نیز نمی گنجد. در سند، راهکار قوه برای حمایت از آزادی بیان «برگزاری نشست های مسئولان عالی و مدیران قوه قضائیه در سطح ملی و استانی با منتقدان، صاحب نظران، دانشجویان، نخبگان، اندیشکده ها و پژوهشکده ها و اصحاب رسانه به منظور ترویج گفتمان اصلی قوه قضائیه و استماع بی واسطه نقدها و پیشنهاد های اصلاحی در خصوص دستگاه قضایی و انعکاس به مراجع ذی ربط» تبیین شده است. واضح است برگزاری نشست با «صاحب نظران» و «ترویج گفتمان قوه قضائیه» و «استماع بی واسطه نقدها» به معنای حمایت از آزادی بیان نبوده و نخواهد بود. در توضیح بیشتر می توان در باب آزادی بیان به اصل ۲۴ قانون اساسی اشاره کرد. این اصل، نشریات و مطبوعات را در «بیان مطالب» آزاد دانسته و البته برای آن قید «مگر آن که مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشند» گذاشته است. اگر مطبوعات که دایره مخاطبان و تأثیرگذاری بسیار گسترده ای دارند، در بیان مطالب آزادند، سایر افراد جامعه نیز در بیان دیدگاه هایشان با همان قیود دکر شده آزادند. این آزادی بدان معناست که افراد می توانند آنچه را امخل به مبانی اسلام و حقوق عمومی» نباشد بدون نگرانی از تبعات احتمالی بیان کنند. با این توصیف متأسفانه باید گفت راهکار مذکور در سند تحول قضایی، نه تنها به آزادی بیان کمکی نمی کند که به شکلی تحدید کننده آزادی بیان نیز خواهد بود.

موضوع مهم تر این است که تدوین کنندگان سند، به خوبی قدرت و جایگاه دستگاه قضا در حمایت از آزادی بیان را درک نکرده اند. قوه قضائیه، مرجع رسیدگی به پرونده های مرتبط با مطبوعات، رسانه ها و افراد است. بر این اساس قوه به تنهایی می تواند اصلی ترین عامل تحدید آزادی بیان یا اصلی ترین عامل حمایت از آزادی بیان باشد. اگر قضات به جای توجه به اهمیت آزادی بیان، به دنبال برخورد سخت با رسانه ها و افراد باشند بابت کوچک ترین انتقاد ها، رسانه ها را تعطیل و افراد را محکوم به حبس کنند، ضمن تحدید آزادی بیان، ناخواسته به فعالیت های زیرزمینی و پنهان در شبکه های اجتماعی و کانال های تلگرامی کمک کرده اند. برخلاف مطبوعات که ملزم به رعایت چهارچوب هایی برای بیان دیدگاه هایشان هستند، شبکه های بی نام و نشان، این محدودیت را ندارند و بدون نگرانی از تبعات قضایی، کانال های سیاه و افشاگرانه را توسعه می دهند. هر چند انتظار می رود قوه قضائیه به عنوان مسئول تحقق عدالت

در کنار حمایت از رسانه ها به عنوان ابزار آزادی بیان، به صورت جدی با این کانال های سیاه که امنیت روانی جامعه را برهم می زند برخورد کنند. اما متأسفانه حداقل در چند مورد چنین اتفاقی نیفتاده و قوه در پیگیری شبکه کانال های سیاه، تنها اپراتوری که وظیفه بازگاری مطالب را برعهده داشته، محاکمه کرد ولی خبری از تعقیب کسانی که دستور راه اندازی این کانال ها را داده و هزینه های سنگین مالی آن را پرداخته اند، تا امروز در رسانه ها منتشر نشده است.

نظارت جدی بر ضابطان

اگرچه در حوزه آزادی بیان و مطبوعات، نیاز به بازنگری جدی در راهکارهای سند است اما برای حل «تضییع حقوق برخی از مهمان» که در ذیل چالش «تحدید سلیقه ای برخی از آزادی های مشروع» گنجانده شده است، راهکارهای قابل توجهی همچون «تسهیل پذیرش وثایق و کفالت ها»، «پیشگیری از صدور قرارهای غیرضروری یا نامتناسب»، «اعلام ممنوع الخروجی به افراد»، «استاندارد سازی و توسعه فضاهای بازداشتگاهی»، «پیشگیری از وقوع تخلفات مأموران بازداشتگاه ها و تحت نظرگاه ها»، «پیشگیری از تخلف ضابطان» ارائه شده اند. اهمیت این موضوع باعث شد در دیدار تیرماه سال ۱۴۰۱ رئیس و مقامات دستگاه قضا با رهبر انقلاب، حضرت آیت الله خامنه ای خواستار «تنظیم ارتباطات قوه قضائیه و ضابطان قضایی» شوند و بفرمایند: «بر رفتار ضابطین باید مراقبت و نظارت شود که در حق مهمان زیاد روی یا تندی روی نشود».

ایشان از دستگاه قضایی خواستند که «تحت تأثیر ضابط» قرار نگیرد و «به صورت مستقل به مسائل رسیدگی کند البته نظرات کارشناسی ضابطان نیز نادیده گرفته نشود». در سند پیشین برای «پیشگیری از تخلف ضابطان»، تنها یک راهکار ارائه شده بود و آن پیگیری ثبت داده مکانی محل بازرسی و تصویربرداری از ورود و بازرسی منزل با استفاده از دوربین نصب شده روی لباس شان بود اما در سند جدید، سه راهکار برای این موضوع تعریف شده است. راهکار نخست همان راهکار سند پیشین با اصلاحاتی قابل توجه است و قوه خود را موظف به پیگیری برای ثبت تصویربرداری از محل انجام عملیات ضابطان اعم از بازرسی، ورود، معاینه محل، بررسی صحنه جرم، دستگیری و نگهداری متهمان و مجرمان، توقیف و نگهداری اشیای مشکوفا به رعایت خرم خصوصی به استثنای جرائم منافی عفت از طریق دوربین های نصب شده روی لباس ضابطان، خودروها و اماکن مربوط با حفظ حرمانگی اطلاعات دوربین ها کرده است. در سند قبلی این راهکار در بازه زمانی بلند مدت محقق می شد اما در این سند، بازه آن به میان مدت کاهش پیدا کرده است.

مهم تر از راهکار نخست، فراهم سازی امکان ارسال گزارش های صوتی و تصویری اشخاص نسبت به غیرقانونی بودن تصمیمات، اقدامات یا خودداری از انجام وظایف ضابطان با حفظ حرمانگی هویت، تأمین امنیت مادی و معنوی با توسعه «سامانه گزارش دهی مردمی» و آموزش عمومی مردم در این باره است. با این راهکار مردم به سادگی می توانند تخلفات ضابطین را گزارش کنند. از طریق رسیدگی به این شکایات، بخش قابل توجهی از انگیزه افراد برای ارسال تصاویر یا اقدامات خلاف قانون برخی ضابطان به رسانه های خارج از کشور از بین می رود. راهکار سوم سند تحول قضایی ۱۴۰۳ در حوزه پیشگیری از تخلفات ضابطان، نظارت بر نحوه جلب و دستگیری متهمان از طریق تهیه کاربرگ های «جلب» جلب سیار، ورود به منزل، تفتیش و بازرسی» و الزام به درج جزئیات دستورات قضات به ضابطان در کاربرگ ها با رعایت «قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی» است. در راهبرد پیشگیری از وقوع تخلفات مأموران بازداشتگاه ها و تحت نظرگاه ها، در سند پیشین تدابیری همچون معاینه پزشکی افراد بازداشت شده، ضبط صدا و تصویر بازداشتگاه ها و تقویت گزارش دهی افراد وجود داشت اما در سند جدید علاوه بر موارد مذکور، نتایج معاینه پزشکی افراد در سامانه «پرونده الکترونیک سلامت» و «پرونده مهمان ثبت می شود.

پیشنهاد

با توجه به مسئولیت قوه قضائیه در تحقق عدالت، مدعی العموم کمتر علاقه مند به ورود به پرونده

تخلفات مقامات دولتی است. گاهی این اهمال ناشی از عدم پیگیری مدعی العموم است و گاهی نیز ناشی از عدم گزارش تخلفات از سوی دستگاه های اجرایی. به عنوان مثال بازرس یک نهاد در پرونده ای به نحوی دخالت می کند که بخشی از مردم متضرر می شوند. آن نهاد به دلیل این تخلف، وی را عزل می کند ولی پرونده تخلف فرد مذکور را به دلیل سوابق، ملاحظات و احتمالاتی های به دستگاه قضا ارسال نمی کند. فرد برکنار شده چند ماه بعد، در همان دولت به معاونت اجرایی یکی از مناطق آزاد منصوب می شود و دوباره فرصت تکرار تخلفاتش را پیدا می کند. در سند، جای ورود مدعی العموم به چنین پرونده هایی حس می شود اما از آن مهم تر الزام دستگاه های اجرایی به ارسال پرونده تخلفات مقامات دولتی به دستگاه قضاست.

مفسدان در آرایش، رسانه ها درگیر دادگاه

ابلاغ این سند، چند روز پس از زورگیری اتوبان صدر اتفاق افتاد. با انتشار فیلم این زورگیری خشن، دادستان قورا دستور رسیدگی فوری به آن را صادر کرد. این اقدام ارزشمند است اما در مسائل مرتبط با فساد – که هزاران و گاهی میلیون ها برابر میبایل سرفتی توسط زورگیران اتوبان صدر است – و باور عمومی جامعه را لکه دار می کند، کمتر شکلی از این روز و راهشاده می کنیم. در سند به «پیگیری اجرای «قانون حمایت از گزارشگران فساد» از دستگاه های ذی ربط و ایجاد سامانه گزارشگران فساد با لحاظ ویژگی های مندرج در قانون» اشاره شده است اما این قانون – حداقل در دو سال باید درگیر راهروهای دادسرای رسانه، دادگاه کیفری و دیوان عالی کشور باشد. نکته تأسف بار این است که در چنین وضعیتی رسانه امکان شکایت بابت فساد را ندارد و سیستم قضایی نیز کمتر سعی می کند به چنین پرونده هایی ورود کند. احتمالاً حتی پس از طی فرآیند قضایی و تیرنه رسانه از اتهامات، باز هم سیستم قضایی به آن فساد ورود نمی کند. بنابراین در سکوت و عدم پیگیری دستگاه قضا، رسانه ها بابت افشای فساد ضمن پرداخت هزینه سنگین، اجازه انتشار گزارش های بیشتر از فساد مذکور را نیز ندارند. در سند تحول قضایی به تسهیل فرآیند اعلام جرم توسط نهاد های مردمی اشاره شده اما متأسفانه هیچ نقشی برای رسانه ها در نظر گرفته نشده است. اگر در این سند، امکان گزارش دهی به دستگاه قضا از سوی رسانه ها و بررسی فوری آن از طریق سازمان بازرسی کل کشور همزمان با رسیدگی به شکایت متعال برای آن عزیز درگذشته رحمت واسعه الهی و برای شما و بازماندگان صبر جمیل و اجر جزیل مسالت دارم.

انا لله و انا الیه راجعون

جناب آقای دکتر مجید شاکری

مصیبت وارده را به جنابعالی و خانواده محترم تسلیت گفته و از درگاه خداوند متعال برای آن عزیز درگذشته رحمت واسعه الهی و برای شما و بازماندگان صبر جمیل و اجر جزیل مسالت دارم.

روزنامه فرهیختگان